

VLADIMIR PREBILIČ

VOJAŠKA LOGISTIKA

TEORIJA IN ZGODOVINA

Ljubljana, 2006

VLADIMIR PREBILIČ
VOJAŠKA LOGISTIKA
Teorija in zgodovina

Knjižna zbirka VARNOSTNE ŠTUDIJE
Izdajatelj FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
Za založbo Hermina KRAJNC

Copyright © po delih in v celoti FDV 2006, Ljubljana.
Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.
Vse pravice pridržane.

Naklada 200 izvodov.

Recenzenta dr. Ljubica JELUŠIČ in dr. Damijan GUŠTIN

Jezikovni pregled Danijela LAVRIČ
Naslovnica in prelom B&V Co.
Tisk Marginalija d. o. o.

Knjiga je izšla ob podpori Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

355.415(091)
355.415(430)"1939/1945"

PREBILIČ, Vladimir

Vojaška logistika : teorija in zgodovina / Vladimir Prebilič. -
Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2006. - (Knjižna zbirka
Varnostne študije / Fakulteta za družbene vede)

ISBN-10 961-235-253-4
ISBN-13 978-961-235-253-0

229764096

KAZALO

SEZNAM KRATIC	7
PREDGOVOR.....	9
■ PRVI DEL	
UVOD	15
■ DRUGI DEL	
ZAKAJ PROUČEVATI VOJAŠKO LOGISTIKO?	23
KAJ JE VOJAŠKA LOGISTIKA?.....	27
OPREDELITEV POJMA LOGISTIKA	30
EKONOMSKA LOGISTIKA	38
■ TRETJI DEL	
TEORIJA VOJAŠKE LOGISTIKE	45
SYSTEMSKA TEORIJA IN VOJAŠKI LOGISTIČNI SISTEM.....	49
RAZVOJ VOJAŠKIH »LOGISTIČNIH ŠOL«.....	53
DELOVANJE SODOBNEGA VOJAŠKEGA LOGISTIČNEGA SISTEMA – LOGISTIKA KOT DEJAVNOST.....	58
NAČELA SODOBNE VOJAŠKE LOGISTIKE.....	68
DEJAVNOSTI LOGISTIKE.....	72
DEJAVNIKI LOGISTIKE.....	74
STRATEGIJA IN LOGISTIKA.....	81
TAKTIKA IN LOGISTIKA.....	83
■ ČETRTI DEL	
ZGODOVINSKI RAZVOJ LOGISTIKE	85
OSKRBA STAREGA VEKA.....	87
OSKRBA V ANTIKI.....	91
Grčija.....	91
Aleksander Makedonski – logistična revolucija	93

Oskrba vojske rimskega imperija	96
OSKRBA SREDNJEGA VEKA	100
Vzhodno rimsko cesarstvo in oskrba	101
Zahodnoevropski tip fevdalizma in oskrba	104
Križarske vojne	106
Razvoj srednjeveške pomorske oskrbe	109
OSKRBA NA ZAČETKU NOVEGA VEKA	110
Vojska in oskrba v obdobju 1500–1648	112
Oblikovanje vojaških sistemov 1648–1789	113
NAPOLEON IN LOGISTIKA	122
INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA IN LOGISTIKA	125

■ PETI DEL

LOGISTIKA NEMŠKIH OBOROŽENIH SIL	131
AVSTRIJSKO-PRUSKA VOJNA	133
FRANCOSKO-PRUSKA VOJNA 1870–1871	137
LOGISTIKA V I. SVETOVNI VOJNI	140
Schlieffenov načrt	143
LOGISTIKA NA ZAHODNI FRONTI	144
Vloga železnice v I. svetovni vojni	146

■ ŠESTI DEL

LOGISTIKA V II. SVETOVNI VOJNI	153
VZPON NACIZMA	155
NEMŠKI NACISTIČNI UPRAVNI SISTEM	157
IZGRADNJA NACISTIČNE DRUŽBE	162
GOSPODARSKE REFORME V NACISTIČNI NEMČIJI	163
Delovna sila in zaposlovanje v nacistični Nemčiji	167
PROGRAM MOTORIZACIJE NEMČIJE	171
NEMŠKA TEŽKA INDUSTRIJA	173
Reichswerke Hermann Göring	176
OBOROŽEVANJE NEMČIJE	181
Prisilno delo v nacistični Nemčiji	188

PREHRANA IN LOGISTIKA	193
Kmetijstvo v II. svetovni vojni.....	195
Izkoriščanje zasedenih ozemelj	197
Hrana kot logistični problem?	203

■ SEDMI DEL

IZGRADNJA NACISTIČNEGA VOJAŠKEGA SISTEMA	205
NASTANEK IN STRUKTURA OKH – Generalstab des Heeres	208
RAZPAD »ENOTNEGA« POVELJEVANJA NEMŠKIM ENOTAM.....	220
Delovanje OKW in OKH pri pripravah na Barbarosso.....	222
ORGANIZACIJA LOGISTIKE V NEMŠKI VOJSKI.....	225
ORGANIZIRANJE OSKRBE S STRELIVOM	227
ORGANIZACIJA INTENDANTSKEGA ODDELKA V OKW IN OKH	234
Organizacija transporta v nemški vojski	237
VODSTVENA STRUKTURA TRANSPORTA V WERMACHTU	248

■ OSMI DEL

LOGISTIKA V NAPADU NA SZ.....	255
PRIPRAVE LOGISTIKE ZA BARBAROSSO	258
PRVE LOGISTIČNE TEŽAVE.....	262
Železniški transport in Barbarossa	262
Pomen lokalnih poveljstev pri logistiki	275
Zimske razmere v SZ.....	276
SPREMEMBE V STRUKTURAH VODENJA IN POVELJEVANJA V OKW IN OKH.....	278
UMIK NEMŠKIH ENOT IN OBRAMBNA LOGISTIKA.....	283
Ranljivost železniškega sistema	290
Proizvodnja in vzdrževanje železniškega sistema.....	293
Tpi vojaških transportov	299

■ DEVETI DEL	
AFRIŠKO BOJIŠČE	303
OSKRBA ENOT NA BOJIŠČU IN VLOGA ŽELEZNIC.....	306
TRANSPORT VOJAŠKEGA MATERIALA DO OBAL AFRIKE.....	313
■ DESETI DEL	
VREDNOTENJE NEMŠKEGA LOGISTIČNEGA SISTEMA	313
■ ENAJSTI DEL	
ZAKLJUČEK	323
BIBLIOGRAFIJA.....	335
Arhivski viri.....	362
STVARNO IN IMENSKO KAZALO.....	371
PRILOGE	375

SEZNAM KRATIC

ZDA	Združene države Amerike (slo.)
OKH	<i>Oberkommando des Heeres (nem.)</i> vrhovno poveljstvo kopenskih sil (slo.)
OKW	<i>Oberkommando der Wehrmacht (nem.)</i> vrhovno poveljstvo oboroženih sil (slo.)
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization (ang.)</i> Severnoatlantsko zavezništvo (slo.)
SS	<i>Schutzstaffel (nem.)</i> zaščitne enote (slo.)
SD	<i>Sicherheitsdienst (nem.)</i> varnostna služba (slo.)
GESTAPO	<i>Geheime Staatspolizei (nem.)</i> tajna državna policija (slo.)
NSDAP	<i>Nationalsozialistische Arbeitspartei (nem.)</i> nacionalsocialistična delavska stranka (slo.)
SZ –	Sovjetska zveza (slo.)
FLAK	<i>Flugzeugabwehrkanone (nem.)</i> topovi protizračne obrambe (slo.)
RM	<i>Reichsmark (nem.)</i> zvezna marka (slo.)
PzKw	<i>Panzerkraftwagen (nem.)</i> oklepna vozila (slo.)
VB	Velika Britanija (slo.)
FEKDO	<i>Feldeisenbahnkommando (nem.)</i> terensko železniško poveljstvo (slo.)
BA-MA	<i>Bundesarchiv-Militärarchiv (nem.)</i> zvezni vojaški arhiv (slo.)
RA	Rdeča armada (slo.)
RH	<i>Reihe Heer (nem.)</i>
RW	<i>Reihe Wehrmacht (nem.)</i>
Me	<i>Messerschmitt (nem.)</i> tip nemškega lovskega letala
SA	<i>Sturm Abteilungen (nem.)</i> paravojaške nacistične enote
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
OKL	<i>Oberkommando der Luftwaffe (nem.)</i> vrhovno poveljstvo kopenskih sil (slo.)
OKM	<i>Oberkommando der Kriegsmarine (nem.)</i> vrhovno poveljstvo kopenskih sil (slo.)
NDH	<i>Nezavisna država Hrvatska (cro.)</i> Neodvisna država Hrvaška (slo.)

8

BDP	bruto nacionalni produkt (slo.)
MED	<i>Militäreisenbahndirektion</i> (nem.) vojaško-železniška direkcija (slo.)
USD	ameriški dolar (slo.)

P R E D G O V O R

Raziskovati logistiko in pisati o njej v času, ko se ta beseda uporablja pri skoraj sleherni aktivnosti vsakega človeka, morda vzbuja določeno skepsso. Vendar izkušnje govorijo, da so tiste, morda na prvi pogled čisto vsakdanje aktivnosti in vedenja, na katere se »vsi spoznajo«, še kako potrebni bolj analitičnega vpogleda. Nekaj podobnega je z logistiko, še posebej z njeno specifično zvrstjo, vojaško logistiko. Vsak vojak uporablja ta termin, tako general kot navaden vojak na bojišču. In že s tem nastopi prva težava, ki je terminološko vsebinske narave. Ali je mogoče res vse aktivnosti na vseh ravneh organiziranja in delovanja oboroženih sil imenovati logistika oziroma kdaj uporabiti termin oskrba? Ali je torej delo najvišjega častnika povsem vsebinsko primerljivo z aktivnostmi vsakega vojaka? Ze laiku se vsiljuje negativen odgovor. Pa vendar, kaj je potem vojaška logistika? Najenostavneje je mogoče kar z omenjeno primerjavo predstaviti vsebinsko in pomensko razliko med logistiko in oskrbo. Ker se oskrba nanaša na taktično raven, se neposredno navezuje na aktivnosti na bojišču oziroma na aktivnosti na najnižji ravni delovanja oboroženih sil. Njena osnovna naloga je dostava potrebnih količin in vrst vojaškega materiala vojakom neposredno na bojišče ali čim bližje bojišču. Pri tem je njen delokrog omejen bolj ali manj na bojišče, nima neposrednega stika z zaledjem in se ne ukvarja z vprašanjem proizvodnje, nabave, skladiščenja, transporta in drugih dejavnosti, ki sploh omogočajo njeno delo, distribucijo na mikro ali taktični ravni. Zaradi dokaj nezahtevnega, a nič manj ali celo bolj nevarnega dela oskrbe, ki jo opravljajo vojaški intendanti in po potrebi – od organizacije v posameznih oboroženih sil odvisno – tudi vojaki sami, prav posebno znanstven pristop ni potreben. Je pa potrebna velika mera samoiniciativnosti, tveganja in v številnih primerih poguma, da lahko vojaki na bojišču opravijo svoje naloge, se osredotočijo na zastavljene naloge in se ukvarjajo s tem, ali bodo imeli dovolj streliva...

Vendar je potrebno veliko postoriti, da se vojaški material pojavi, na okrbnem izhodiščem, položaju. Številni koraki, ki se največkrat začnejo z intenzivnim načrtovanjem ter pripravami, nadaljujejo z nabavo vseh potrebnih dobrin, ki jih določena vojska potrebuje, oblikovanjem skladišč ter zalog, transportom na izbrana in dogovorjena mesta in končno koordiniranjem vseh oskrbnih dejavnosti različnih enot na bojišču samem, predstavljajo dejavnost, ki jo prepoznamo kot vojaško logistiko. Poleg tega so pred vojaško logistiko postavljene dodatne omejitve, delo, ki je organizacijsko izjemno zahtevno, mora biti opravljeno v čim krajšem času, doseženi morajo biti vsi predhodno postavljeni cilji in ob vsem tem se mora zasledovati še racionalno porabo oziroma se v sodobnih oboro-

ženih silah prav od nje pričakuje zniževanje obrambnih izdatkov. Vojaška logistika je tista dejavnost, ki predstavlja hrbtenico delovanja oboroženih sil, čeprav se o tem nihče noče ali ne želi jasno izjasniti. Zakaj se potemtakem o tako pomembni, morda celo ključni dejavnosti malo govori, piše in se je znanstveno ne raziskuje veliko, v nekaterih primerih oziroma državah prav nič? Razlog je mogoče celo bolj preprost, kakor bi si predstavljali: o vojaški logistiki se začnemo izčrpnije pogovarjati takrat, ko ne izpolni pričakovanj. Če vojaška logistika vsaj zadovoljivo opravi svoje naloge, je ni opaziti. Poveljnikov največkrat ne zanima, kdo je dostavil kaj, kje je dobil in koliko ja za določeno dobrino plačal. Bistveno je, ali je določena vojaška enota opravila svojo nalogo, ali kot bom predstavil v nadaljevanju, je določena stran v vojni zmagala. Več teorij govori o tem zakaj je položaj vojaške logistike še danes nekako zapostavljen. Sam se najbolj nagibam k tistim, ki povezujejo pomen vojaškega poveljnika s številom dobljenih bitk, pomembnih odločitvev, s katerimi so spremenili potek bitke ali vojne... Že bežen pogled v vojaško zgodovino bo v veliki meri potrdil omenjeni tezi. Veliki vojskovodje so bili tisti, ki so na bojiščih premagovali nasprotnike. Ali med njimi najdemo logistika? Vsaj jaz nisem naletel na takšen primer, ker je v primeru dobre organiziranosti vojaške logistike v soj žarometov stopil tisti, ki je zmagal na bojišču. V nasprotnem primeru, kjer je mogoče dokazati neposredno odgovornost za poraz v bitki ali vojni prav vojaški logistiki, pa prav tako ni veliko zapisanega, saj se poražencev izogibajo vsi, tudi zgodovinopisje...

To so samo nekateri razlogi, da proučevanje vojaške logistike in njene vloge v bojevanju nima dolge zgodovine, zato je tistemu, ki se za takšno proučevanje načrtno odloči, velikokrat težko. Tudi sam sem se večkrat znašel skoraj v brezizhodnem položaju. Poleg že omenjenih terminoloških težav je bilo proučevanje vojaške logistike največkrat podobno sestavljanju mozaika. Kronisti in različni zapisi o vojaških bitkah in vojnah največkrat samo v omejenih poglavjih ali celo vrsticah omenjajo, kako je potekala oskrba in katere so bile (če so bile) težave pri njenem delu. Zato je potrebno skrajno ekstenzivno proučevanje, ki temelji na velikem številu pregledanih bitk, spopadov in zapisov, da bi lahko rekonstruirali potek oskrbnih poti ali celo vsega logističnega sistema posamezne vojske. Ko sem se odločil za proučevanje vojaške logistike, njene teorije in aplikacijo na prakso, se nisem zavedal njenega obsega in poznal avtorjev (Lynn, Eccles, van Creveld,...), ki opozarjajo na obseg raziskovalnega dela. Poleg tega je potrebno poznati tudi ozadje posameznih spopadov in bitk, saj je oblika oskrbe ali vojaške logistike neločljivo povezana z gospodarskim, političnim, tehničnim in družbenim okoljem. Proučevati vojaško logistiko pomeni temeljito poznati širši kontekst, saj je v nasprotnem primeru težko razumeti določene dogodke in odločitve v neki časovni periodi. Zakaj sem se pravzaprav, glede na številne težave pri proučevanju, odločil prav za to področje? Glavni razlog je bil nedvomno povezan z izzivom – popolnitev vrzeli tovrstnih raziskav in razprav v slo-

venskem jeziku. Ali si tega slovenska vojaška logistika ne zasluži? Čeprav o njej ni veliko napisanega, logistika, tako kakor je veljalo za druge v zgodovini, živi ter opravlja svoje naloge. Brez nje prav gotovo ne bi bilo Slovenske vojske, še manj bi bila Slovenska vojska kos nalogam, ki jih pred njo postavljajo novi varnostni izzivi ter nove naloge s polnopravnim in aktivnim ter kreativnim članstvom v zvezi NATO in EU. Čeprav slovenska vojaška logistika opravlja svoje naloge, dobra znanstvena in s teoretičnimi spoznanji podprta diskusija ni nikoli odveč. Upam, da bom s pričujočo monografijo vse, ki se poklicno ali zgolj ljubiteljsko ukvarjajo z vojaško logistiko, spodbudil k temu.

Morda se bo kdo ob bežnem prebiranju pričujoče monografije vprašal; kaj se pravzaprav lahko naučimo iz analize vojaške logistike nemških oboroženih sil v II. svetovni vojni. Vojske so sedaj modernejše, temeljijo na sodobnih doktrinah in se medsebojno povezujejo v različna zaveznitva, s čimer so se temeljito spremenila ravnovesja moči ter geostrateške razmere po vsem svetu. Tudi pojavna oblika oboroženega spopada se je bistveno spremenila. Sodobne vojne ni mogoče več postaviti v neposredno vojaško-zgodovinsko primerjavo. Napredek na področju informacijske tehnologije je spremenil tudi sam potek sodobnega vojskovanja. Nekateri analitiki že govorijo o zatonu klasičnega vojskovanja in pojavu informacijskega vojskovanja ter dokočni prevladi asimetričnega vojskovanja. Kako tem dejstvom ob bok postaviti izkušnje Wehrmachta? Ali ni konec proizvodnih, skladiščnih in transportnih omejitev? Čeprav bi bilo pričakovati pritrdilen odgovor, to ni tako. Oborožene sile ZDA so se bile pri prodoru v Irak leta 2003 prisiljene ustaviti ter počakati na vzpostavitev logističnega sistema, saj so oklepne enote ostale brez goriva. No, kljub temu da tega ne bi pričakovali, se lahko kaj podobnega zgodi tudi najboljšim. Bistveno težje pa je razumeti logistične težave ameriške vojske danes, ko se na »bojišču« ameriški vojaki nahajajo že tri leta. Težave pa ostajajo skoraj na las podobne: precenjevanje transportnih sposobnosti oskrbnih oziroma intendantskih enot, slabo pripravljeni izračuni porabe ter podcenjevanje tako nasprotnika kot (negativnih) geografskih dejavnikov na določenem območju.

Zato je smiselno predstaviti delovanje največjega vojaškega logističnega sistema v zgodovini, ki sicer zaradi preobremenitev ni uspel realizirati vseh pričakovanih nalog. Vendar je vsaj v določenem obdobju podpiral delovanje nemške vojske od francoske atlantske obale do obale Kaspijskega jezera ter od Norveške do Egipta, pri čemer je bil prisiljen premagovati okoli 6.000 km popolnoma diametralno si nasprotujočih geografskih značilnosti posameznih območij. Od njegovega delovanja je bilo odvisno okoli 6.000.000 vojakov na bojiščih po vsej Evropi. Seveda danes mnogi trdijo, da je Nemčija vojno izgubila zaradi tega ali onega razloga, ob tem pa se pozablja, da je Nemčija vojno kljub temu začela in vodila v glavnem sama proti skoraj vsej Evropi skoraj šest let. To je bilo mogoče zaradi velike in natančne organizacije ter dobrega delovanja različnih si-

stemov tako v državi kakor tudi v zasedenih območjih. Dejstvo je, da so nacistične strukture celotno državo prignale na sam rob propada. Izčrpani so bili vsi nacionalni viri. V zadnjih dneh vojne so bili mobilizirani v strukture nemške vojske fantje letnika 1928 – starost 17 let. V nemško nacistično gospodarstvo so kljub jasnemu nasprotovanju vstopile tudi ženske. Naravna bogastva Nemčije so bila skoraj povsem izkoriščena za potrebe vojske na bojiščih. Prebivalci so živeli v skrajnem pomanjkanju in s tem delili usodo vojakov. Za doseg tako temeljite mobilizacije vseh nacionalnih virov sta bila potrebna skrajno učinkovita organizacija in sodelovanje tako civilnih kakor vojaških služb. V nemškem primeru sta se obe sferi skoraj medsebojno zlivali. Vendar Nemčija kljub vsem naporom, dobri organizaciji in medsebojnemu sistemskemu sodelovanju v vojni ni bila sposobna zmagati. Tudi nemški vojaški logistični sistem je po dokončnem presegu zmogljivega postopno usihal in se ni bil več sposoben reorganizirati. Razlog je bil tudi v izjemnem pomanjkanju sredstev, denarja in ljudi na vseh mestih, tudi na bojiščih, zato se je nemški vrh odločil za, morda sedaj jasno določljivo, napačno odločitev, ko je tudi v škodo vojaške logistike favoriziral dogodke na bojišču. S tem je zamenjal razmere v zaledju, kjer so se naloge slabo izvajale in niso dosegale pričakovanih rezultatov, kar se je nato čez določen čas pokazalo tudi na bojišču. Velikokrat neizmeren pogum nemških vojakov na bojišču pač ni bil dovolj za zmago, če niso imeli streliva, orožja ali hrane.

Kljub že omenjenemu deficitu na področju proučevanja vojaške logistike ta ugotovitev danes ne drži več. Pojavlja se vendno več avtorjev, ki se ukvarjajo predvsem z aktualnimi vprašanji organiziranja sodobne vojaške logistike. Pomemben je predvsem interes vojaških in obrambnih sistemov, ne samo zaradi zmanjševanja stroškov, temveč tudi zaradi čim večje zanesljivosti. Zaradi tega se nakazujejo pomembne organizacijske spremembe tudi na področju vojaške logistike. Na prizorišče stopajo različna državna, še bolj pa privatna podjetja, ki vidijo v izvajanju vsaj nekaterih podsistemskih logističnih aktivnosti (skladiščenje, transport in varovanje) pomemben vir zaslužka. S tem postopoma postaja področje vojaške logistike območje, kjer naj bi sicer naravno sodelovali vojaška in civilna sfera. Ameriške oborožene sile se takšnega sodelovanja že poslužujejo. Vendar se pri tem hkrati postavljajo številna, do sedaj še ne poglobljeno analizirana in odgovorjena, vprašanja. Ali je nujno privatno podjetje pri organiziranju in izvajanju vsaj nekaterih logističnih aktivnosti bolj učinkovito in cenejše od vojske? Ali je nujno uvajati načelo konkurenčnosti tudi na področje vojaške logistike? Kako uspešno je lahko podjetje s civilnimi uslužbenci? Morda najbolj intrigantno vprašanje, ki se poraja meni, pa je; ali pomeni ta vstop privatnega sektorja in s tem vsaj v določenem pogledu privatizacija vojaške logistike erozijo državnega nadzora nad oboroženimi silami. Slehera sodobna vojska je organizirana za obrambo vseh državljanov in državljanov, z njo upravljajo demokratično izvoljene politične elite. Številne med njimi so se v zgodovini izkazale kot

skrajno državotvoren element, zato je koncept preoblikovanja državnih oboroženih sil v najemniške popolnoma nesprejemljiv. Vendar ali bi politične elite še vedno upravljale z oboroženimi silami, če bi vojaško logistiko prepustili drugim, morda privatnim podjetjem? Ne smemo namreč pozabiti, da se razmerje med logistiko in vojsko ni in ne bo nikoli spremenilo. Vsaka vojska, še tako moderna, bo za svoje delovanje potrebovala logistiko. Kaj se zgodi, če slednja ni kos nalogi slikajo številni primeri v vojaški zgodovini. Z odrekanjem nadzora nad logistiko se dvom v morebitne napake pri organiziranju in izvajanju vojaške logistike še poveča. V ekstremnih pogojih, ki za vojsko to niti ne smejo biti, pa lahko civilna struktura odpove ali povzroči zmanjšanje logističnih kapacitet in časovni zamik pri opravljanju svojih nalog. Tudi še tako veliki pogodbeno dogovorjeni kazenski stroški s podjetjem, ki nedosledno izvaja dogovorjene vojaške logistične aktivnosti, v tem primeru ne pomagajo, saj so bili na bojišču po nepotrebnem ubiti vojaki, v skrajnem primeru pa je bila izgubljena bitka ali celo vojna. Zato se lahko vprašamo, ali se s tako organizirano vojaško logistiko morda vsaj posredno odrekamo avtonomiji pri izvajanju nadzora in upravljanju z oboroženimi silami. Morda se ob konceptu privatizacije vojaške logistike postopoma izvaja tudi že privatizacija oboroženih sil, ki bodo tako podrejene tistemu, ki jih bo opremljal, omogočal njihov transport in jih na bojišču tudi podpiral...

Prav te vsebine pa so predmet nadaljnjih raziskav, ki jih opravljam kot član Obramboslovnega raziskovalnega centra na Fakulteti za družbene vede. Poleg nekaterih pravkar izpostavljenih vprašanj, se ostala osredotočajo prevsem na analize organizacije in delovanja sodobnih logističnih podsistemov posameznih držav ter t.i. združene vojaške logistike v organizacijah NATO in OZN. Naraščujoče potrebe po namestitvah vse večjega števila vojakov v nekaterih človeku skrajno neprijaznih območjih (Afganistan, Darfur, DR Kongo,...) opozarjajo na številne pomanjkljivosti. Morda najbolj pomembno dejstvo pa je, da v primeru organiziranja večnacionalnih misij logistična sposobnost ni zgolj seštevek logističnih potencialov sodelujočih držav. Zato tudi v prihodnje ostaja področje vojaške logistike pomemben oviralni dejavnik tudi na področju mirovništva. Vsaj nekateri odgovori na ravnokar postavljena vprašanja bodo ponujeni v naslednji monografiji.

Ob koncu bi se rad zahvalil vsem, ki so omogočili raziskovanje vojaške logistike in nastanek pričujoče monografije. Odločilnega pomena pri tem je bila štipendija nemškega obrambnega ministrstva, ki mi je kot štipendistu sklada Manfreda Wörnerja omogočila študij na Vojaški akademiji v Hamburgu ter s tem dostop do ustrezne literature za študijo primera vojaške logistike nemške vojske v II. svetovni vojni. Posebna zahvala gre mojemu tedanjemu mentorju in zdajšnjemu kolegu in prijatelju Damijanu Guštinu, s katerim sva se tedaj spustila v dokaj tvegan projekt, ki se je izkazal za čudovito izkušnjo in pomemben doprinos slovenskemu obramboslovju. Vse to pa ne bi bilo mogoče brez velikega razumevanja in

podpore mojih najbližjih, še posebej pa žene Brigitte in hčerke Hane.
Hvala vsem.

Kočevje, 28. september 2006

PRVI DEL

UVOD

Danes je logistika v svojem najširšem pojmovanju popolnoma prežela vsakdanje delovanje človeka. Z njo se srečujemo v vsakdanjem življenju in v posameznih specializiranih dejavnostih¹. Med njimi najbolj izstopata dve skupini dejavnosti: gospodarska skupina ter obrambno-vojaška skupina dejavnosti. Obe skupini proučujeta za to raziskovalno področje specializirani vedi: ekonomija in vojaške znanosti. Pri svojem delu poseben poudarek namenjata pomenu logistike, njenemu delovanju, načrtovanju, organiziranju in s teoretičnimi ugotovitvami odločilno pripomoreta pri nadaljnjem razvoju tako dejavnosti kot logistike. Logistika je postala predmet proučevanja šele v 20. st., kar ne pomeni, da te dejavnosti v preteklosti ni bilo.

Že uvodoma je potrebno poudariti pomensko razliko med pojmom logistika in oskrba. Oba termina sta v nadaljevanju sicer natančno opredeljena, kljub temu pa bi zaradi vsebinskega ločevanja opozoril na dejstvo, da je oskrba podpomenka logistike. Oskrba predstavlja predvsem nekatere dejavnosti, ki jih združuje logistični sistem oziroma logistika. Tako sama beseda logistika kot tudi vsebina, ki jo predstavlja organiziran sistem različnih dejavnosti, smiselno ali sistemsko zaključujočih logistiko, sta nerazdružljivo vezani na oblikovanje države, državne birokracije in vojaškega sistema oziroma na obdobje renesanse v 16. stol. Preprostejšo, velikokrat ad hoc in nesistemsko zagotavljanje pogojev za bojevanje imenujemo oskrbovanje. Zato je potrebno pri zgodovinskem pregledu razvoja zagotavljanja pogojev za bojevanje ločiti dve obdobji: oskrbovalno in logistično.

Oskrba je sestavni del vojskovanja ter se kot takšna tesno povezuje z obstojem človeka in pojavom prvih spopadov, primitivnih orožij in za boj organiziranih plemenskih skupin. Začetek vojaške zgodovine človeka sega v najstarejša obdobja nezapisane človeške zgodovine, za prvega, ki je tudi zapisan, pa velja vojaški spopad iz leta 1469 pr. n. št., ko se je v bitki pri Megiddu spopadel faraon Tutmozis III. z uporniškimi sirskimi in palestinskimi plemeni (Dupuy, 1984: 1). Že prve spopade je hkrati spremljalo vprašanje oskrbe bojevnikov, ki so se spopada udeležili. Prve oskrbne probleme so vojaki reševali kar sami – potrebni živež so nosili s seboj. Vojaško-zgodovinske analize so pokazale, da je tovrsten način or-

¹ Od logistike je odvisno, ali bomo imeli za zajtrk jajce, ali nas bo v službi čakal naročeni časopis, ali ne bo zmanjkalo papirja za faks, ali bo na bencinski črpalki bencin, ali se bo dalo zamenjati zimske pnevmatike s poletnimi in ali bo imel farmacevt zdravilo, ki ga bomo mogoče nujno potrebovali (Pavlin, 1998: 3).

ganiziranja preskrbe bistven omejevalni faktor v vojaških spopadih, saj je vojak lahko nosil s seboj živež za največ deset do enajst dni (Keegan, 1993: 301). Te omejitve so vojaške poveljnike prisilile v bolj načrtovane poizkuse reševanja preskrbe svojih vojakov. Šele v 20. st., ko se je oblikoval moderen logistični sistem² kot sestavni del vojaškega sistema, so bile premagane številne logistične omejitve. Kljub temu nenehen razvoj vojaškega sistema, njegovo spreminjanje in prilagajanje novim varnostnim izzivom terjajo nove logistične rešitve tudi v bodoče.

Oskrba se je v različnih oblikah in obsegu pojavljala skozi vso vojaško zgodovino človeka. Sprva zgolj v obliki prehranjevanja in nastanitve enot na vojnih pohodih, kasneje pa je vprašanje oskrbe postalo odločilnega pomena ter v primeru vojne odločalo o zmagovalcu. Pričakovati bi bilo, da se je z razvojem orožja, taktike in strategije vojskovanja razvijala tudi oskrba. Vendar je njen razvoj zaostajal za razvojem oboroženih sil. Analiza vojaških spopadov izpostavi dve dejstvi: oskrba je postala omejevalni faktor pri razvoju strategije in taktike bojevanja ter ob neupoštevanju vloge in pomena oskrbe je le-ta bistveno vplivala na izid spopada.

Z razvojem oboroženih sil in njihovimi potrebami se je spreminjala tudi oskrba. Povečevanje števila vojakov je pred vojaške poveljnike postavljalo vprašanje prehrane vojakov, postopno povečevanje pomena konjenice pa vprašanje prehrane tako velikega števila živali. Vendar so tedanje rešitve omejevale velikost vojske ter bistveno vplivale na hitrost in obseg njenih premikov. Ko sta se začela razvijati tudi osebna oborožitve vojakov in postopno oblikovanje oborožitvenih sistemov, je postalo jasno, da ad hoc rešitve in improvizacija ne bodo zadostovale. Dolgoletna stagnacija oskrbe in odsotnost pozornosti prav temu vprašanju so skozi vso vojaško zgodovino povzročali velike izgube med vojaki. V nekaterih primerih so bojni pohodi zahtevali več žrtev, kot je to veljalo za same spopade³.

Posledično so vojaški poveljniki vojsk starega veka iskali rešitev v čim bolj načrtovanih vojaških spopadih, ki so temeljili na časovno omejenih vojaških pohodih ter pustošenju po zasedenih območjih. Omenjeni dejstvi sta temeljili na bojnem delovanju, ki je obsegalo sorazmerno majhne površine ter omejevalo razdalje pri premiku vojsk. Ambicije vojaških poveljnikov so šele v antičnem obdobju oživilo diskusije o temeljitejšem načrtovanju vojaških pohodov, ki so bili predpogoj za oblikovanje svetovnih imperijev. Obdobje velikega vzpona Perzije v 8. st. pr. n. št. so zaznamo-

² Logistični sistem, ki ga v kontekstu hierarhičnosti sistemov smatramo za podsistem, je kot del vojaškega in s tem obrambnega sestavni del družbenega sistema, ki ga Grizold (1999: 50–53) uvršča med temeljne oziroma najbolj vitalne pod sisteme. Kot takšemu logističnemu podsistemu pripisujemo vse značilnosti odprtih družbenih sistemov: entropija, homeostaza, diferenciacija, centralizacija, variabilnost in sistem-ska interakcija.

³ Številni daljši vojaški pohodi so terjali več žrtev, kot jih je zahteval kasnejši spopad. Morda najbolj transparentna primera v vojaški zgodovini sta cikl križarskih vojn v 11. in 12. st. ter Napoleonov napad na Rusijo.

vali obsežni vojaški pohodi tako po številu vojakov kot po izjemnih razdaljah, ki so jih premagali vojaki Kira I. Velikega. Ostro semihumidno perzijsko podnebje je prisililo vojskovodje, da so oblikovali čim bolj avtarkične vojaške transporte. Zato so vojake spremljale številne skupne ljudi, ki s samim bojevanjem niso imeli nič opraviti. To so bili različni trgovci, obrtniki ter družine vojakov. Število spremljajočih je praviloma preseglo število vojakov tudi za dvakrat.

Ko je Aleksander Makedonski načrtoval svoj veliki pohod, je uvedel v oskrbo svojih enot reforme, ki so nato skozi celotno obdobje rimskega imperija in srednjega veka omogočale obsežnejše premike oboroženih sil. Aleksander Makedonski je strogo omejil število spremstva (družine vojakov se pohodov niso smele udeleževati), vso potrebno opremo pa so morali vojaki nositi sami⁴ (Engles, 1978: 34). Na svojem pohodu je vpeljal še eno novost, ki se je na področju preskrbe oboroženih sil uveljavila in ohranila do poznega 17. st. Glavnino transporta je prenesel s kopnega na morje, kar je povečevalo transportne kapacitete vojaškega materiala ter hkrati zmanjševalo potreben čas. Vse pridobljene izkušnje Aleksandra Makedonskega so pri organiziranju vojaškega sistema in načrtovanju vojaških pohodov s pridom uporabili Rimljani, ki so dodatno okrepili pomen rimskega ladjevja ter poleg kopenske postali tudi pomorska velesila. Njihovo dojetje pomena oskrbe pri bojevanju lahko povezujemo z izgradnjo cestne infrastrukture in oblikovanjem postojank na strateško pomembnih mestih v rimskem cesarstvu. Ko je leta 476 propadlo Zahodno rimsko cesarstvo, je Vzhodno namenilo dodaten pomen oblikovanju učinkovitega obrambnega sistema. Temeljil je na učinkovitejši oskrbi, ki ga je podpiral za obdobje srednjega veka zelo dobro organiziran birokratski aparat.

Srednji vek k razvoju oskrbe bistveno ni prispeval. Celotno obdobje so zaznamovali različni parcialni poskusi reševanja oskrbe vojakov, ki so dokaj uspešno delovali zgolj na omejenem, evropskem prostoru. Križarske vojne so morda najbolj transparentno opozorile na nezadostno in neuspešno spopadanje z oskrbnimi problemi. Pravi oskrbni podvig je dosegla mongolska vojska v 13 stol., ko je s pomočjo načrtovanega oskrbovanja uspela premagati za tedanji čas izjemne razdalje. S pomočjo vozov in z velikim številom konj ter čred živine (ki so jih imeli za prehrano) je mongolska vojaška organizacija oblikovala mobilno in avtarkično oskrbo. Mongolski bojevniki je z lahko oborožitvijo in minimalno količino hrane predstavljal nerešljivo uganko za težko oborožene in dobro opremljene evropske viteze. Kljub temu je bila tudi mongolska oskrba odvisna od pridobivanja zaloga hrane (predvsem krme) z zasedenih ozemelj. Kot za vse ostale vojske srednjega in v veliki meri novega veka je veljalo pravilo nenehnega premika vojaških enot za njihovo nemoteno oskrbo (Thorpe, 1986: 11).

⁴ Vojaki Aleksandra Makedonskega ter v poznejšem obdobju rimskega cesarja Marija so si nadeli nadimek Marijeve mule (Thopson, 1991: 12).